

SANAT EĞİTİMİ YÖNÜNDEN "FATİH'İN ÇOCUKLUK DEFTERİ" ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Sevgi Gürtuna(*)

ÖZET

Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde 1940'lı yıllarda yaptığı araştırmalar sırasında, içinde çeşitli çizimler ve Fatih'e ait tuğralar bulunan bir defter bulur. Defterin ön ve arka kapağından, II. Abdülhamid döneminde yeniden ciltlendiği ve bazı resimlerin alttan kesilmesi nedeniyle sayfaların boyutlarının küçüldüğü anlaşılmaktadır; olası bir kayıplar veya notun da, bu ciltlenme sırasında cahil kişilerce yok edildiğini akla getirmektedir. Edime Sarayı'ndaki çocukluk yıllarından itibaren çok dilli ve çok kültürlü bir ortamda yaşayan II. Mehmed'in, şehzadeliği döneminde başlayan Antikçağ kültürüne ve Batı sanatına ilgisi, İtalya'dan davet ettiği sanatçılarla farklı bir boyuta ulaşır. Sanata olan yeteneğini ve başarısını şiirleriyle ve Divanı'yla kanıtlayan, güzel sanatlara olan tutkusu bilinen Fatih Sultan Mehmed, Rönesans'ın çok yönlü usta sanatçılarından aldığı sanat eğitimiyle resim konusundaki bilgisini geliştirmiş olabilir. Özellikle insan figürlerindeki anlatımı ön plana çıkaran ve yüzlerden yansıyan karakteri vurgulayan son derece ilginç bu çalışmalar, bugün de gizemini korumaktadır.

Anahtar Sözcükler: Eğitim, Yetenek, II. Mehmed

ABSTRACT

During his research in Topkapı Palace Library in 1940's Outstanding Professor Süheyl Ünver came across a notebook containing various drawings and "tughra"s (sultan's signature elaborately inscribed on official documents) that belonged to Mehmed II. it was seen from the front and back covers of the notebook that it had been rebound at the time of Abdülhamid II and that because of cutting some of the pictures from below, the size of the pages had been reduced. It is considered that some possible notes could have been thrown away by some ignorant people during the bookbinding process.

(*) İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Brought up in Edirne Palace, Mehmed II was in a multilingual and multicultural environment and became interested in the culture of Antiquity and Western Art starting from his days as a prince. His interest took on a new dimension with the artists he invited from Italy. Mehmed II, whose talent in arts had been proved by his successful poetry and Dîvan he wrote, might have developed his interest by the arts instruction he received from professional Renaissance artists. His works that mainly emphasize human figures and character reflections of the faces still retain their mystery today.

Keywords: Education, Ability, Mehmed II

"Fatih'in Çocukluk Defteri":

Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde 1940'lı yıllarda yaptığı araştırmalar sırasında, içinde çeşitli çizimler ve tuğralar bulunan bir defter bulur. İlk gördüğünde onu etkilemeyen ama sonraki yıllardaki çalışmaları sırasında üç kez daha eline gelmesi defterle ilgilenmesine neden olur. Bu defter hakkında 1956'da aldığı notlar şöyledir: "Ahersiz lâkin mührelenmiş ham beyaz kağıt üzerine yeni cilt. Kağıtların üst ve alttan küflenmiş bir defter. XV. asırdan kalma, Fatih'in şehzadelik veya saltanatının ilk senelerine ait müsvedde defteri gibi de telakki olunabilir. Bu gibi vesikalara da kıymet vermeği düşünenlerce iyice tetkik edildikten sonra hükmolunmak için düşünülmeğe değer" (S. Ünver, 1961: 4) S. Ünver bu defterdeki çizimleri ve deftere ilişkin düşüncelerini 1961'de "Fatih'in Çocukluk Defteri" adıyla yayınlar. Defterde şunlar bulunmaktadır:

- *Fatih'in kimi yarım kimi tamamlanmış tuğraları ve tuğra çalışmaları.
- *Sultan II. Murad ve Fatih devri yapıtlarında görülen çiçek ve süslemeler.
- *At başları, baykuş, kartal, leylek, balık çizimleri.
- *Doğulu ve Batılı özellikler taşıyan portre çalışmaları.
- *O döneme özgü Türk alfabesi.
- *Yunanca alfabe.
- *Farsça iyi okunamayan yazılar.

Önceleri, Mütenevvia 1 ve No: 275'te resim defteri kaydı altında Zülvecheyn Kütüphanesi'nde bulunan defter, sonradan Topkapı Sarayı Müzesi Hazine-i Hümayun'a geçirilmiştir(Ünver 1961: 4) Günümüzde H.

2324'e kayıtlıdır; 21.5x28.5 cm (sonraki yıllarda yapılmış cildiyle birlikte 22x29x5 cm) boyutlarındadır. 180 sayfalık defterin yalnızca 30 sayfası dolu, diğer sayfaları boştur. II. Abdülhamid döneminde defterin cildi yenilenirken bazı resimlerin alttan kesilmesi boyutlarının küçülmesine yol açmıştır. İlk sayfaların oldukça küflü olması, ciltlenme sırasında, bunlardan daha da yıpranmış olan önceki sayfaların atılmış olabileceği izlenimini uyandırmaktadır. S. Ünver de, defterde Fatih devrine ait olduğunu belirten bir kayıt olmamasını, olası bir kaydın veya notun ciltlenme sırasında fazla küflendiği için cahil kişilerce atılmış olabileceğine bağlamaktadır.

Bir Evrensel Kültür Taşıyıcısı Olarak Fatih Sultan Mehmed:

1453 yılında İstanbul'u fethettiği için Fatih Sultan Mehmed olarak anılan II. Mehmed, Sultan İL Murad'ın oğlu olarak 1432'de dünyaya geldi; 1443 yazında tuğ ve sancak alarak, yanında lalası, hocaları ve danışmanlarıyla Manisa Saruhan tahtına gönderildi. O yıl büyük kardeşi Alaeddin Ali Çelebi'nin Amasya'da ölümü nedeniyle Osmanlı tahtının varisi oldu. 1444 Baharında İlk cülus töreni yapıldı ve babasının Manisa'da dinlendiği 1444-1446 yılları arasında Edirne Sarayı'nda iki yıl tahtta kaldı. Babasının ölümü üzerine 1451'de ikinci cülusu yapıldı ve öldüğü yıl olan 1481'e dek bir çok başarıya imza attı (Inalcık 1987: 55-67). Babası II. Murad'ın isteğiyle, dönemin geleneklerine göre teorik ve pratik alanda, düzenli ve disiplinli bir eğitim alan II. Mehmed'in, birçok dil bildiği söylenir: Türkçe, Arapça, Farsça, Yunanca, Slavca, İtalyanca, Latince, Fransızca (Osmanlı 1999: 72). Eğitimini belirli saatlerde gelip kendisine ders veren değişik ilimlerin uzmanlarından aldı. Görüşlerinden sıklıkla yararlandığı hocaları arasında Molla Gürani, Molla Hüsrev, Hoca-zâde, Molla Yegan, Molla İlyas, Siraceddin Halebi, Molla Abdülkadir, Hasan Samsuni, Molla Hayreddin, Ali Kuşci ve Akşemseddin sayılabilir. II. Mehmed'in Yunan, Latin kültürleriyle tanışması ve Batı kültürüne ilgisi Manisa Sarayı'ndaki şehzadelik döneminde rastlar. İtalyan hümanisti Ciriaco d'Ancona ve başka İtalyan sanatçılar onun sarayında buldukları, kendisine Roma ve Batı tarihini öğrettikleri söylenmektedir (Osmanlı 1999: 72).

Fatih Sultan Mehmed'in bilime ve eğitime ne denli önem verdiği, fethin hemen ertesinde, 1 haziran 1453 günü Ayasofya'da ilk medresenin eğitime başlamasından anlaşılmaktadır (Ünver 1964: 18). Öğrenciler Ayasofya'nın yanındaki papaz odalarına yerleştirilmiş, Molla Hüsrev medresenin baş müderrisi olmuştur. Zeyrek Camii'nde de Molla Zeyrek'in baş müderrisi olması, Fetih'ten hemen sonra iki medresenin birden eğitime başladığını göstermektedir. Fatih'in öğrenme isteği, bilime olan merakıyla birleşince Osmanlı devletinin kültür çehresi de değişmiş; Selçuklulardan beri okutulan mantık, fıkıh kelim gibi İslami ilimlerin yanında Fatih'le birlikte pozitif bilim-

ler de okutulmaya başlanmıştır(Tekin 1995: 162, 166).

Fatih'in saltanat yıllarında Sarayda en az 16 Yunanca yapıtın yazıldığı, bazılarının Yunancadan Arapçaya çevrildiği bilinmektedir. Ayrıca Bizans devrinden kalmayıp Osmanlı sarayında yazıldıkları anlaşılan yapıtlar arasında; Mihael Kritovulos'un *Tarih'i*, Thomas Aquinas'ın *Summa Contra Gentiles*'in çevirisi ve 1463 tarihli *İlyada* ile 1464-65 tarihli Ptolemaios'un *Coğrafya'sı* bulunmaktadır(Tekin 1995: 165; Sakaoğlu 1999: 111; Kreiser 2002: 282; Türker Tekin 2002: 27). Ayrıca Fatih, kendi kütüphanesi ile Ayasofya, Eski İmaret, Sahn-ı Seman medreseleri kütüphanelerine 800 kadar özgün yapıtın kazandırılmasına öncülük etmiştir(Sakaoğlu 1999: 111). Öte yandan, Trabzon civarından seçtiği 1500 soylu Rum gencini Saray Enderunu'na almış, Fetih'ten sonra İstanbul'a dönen Rum bilginler de onun hizmetine girmeyi yeğlemişlerdir(Sakaoğlu 1999: 108; Mülayim 1995: 138). Babası II. Murad'ın da şiire ilgi duyduğu bilinmektedir ama "Dîvan"ı olan ilk Osmanlı padişahı Fatih Sultan Mehmed, saray nakkaşhanesini kurarak Baba Nakkaş'ın, Mehmed Siyah Kalem'in, hattat Yahya Sofi ve Ali Sofi'nin çalışmalarına olanak sağlamış, saray merkezli sanatsal çalışmaların temelini atmıştır(Sakaoğlu 1999: 110; Ünver 1964: 25). Erken dönem Osmanlı minyatür sanatının ilk örnekleri, Fatih Sultan Mehmed'in saltanat yıllarında verilir. İstanbul'u fethederek Osmanlı Türklerine Batı dünyasının kapılarını açan Fatih'in tahtta kaldığı yıllar boyunca sanat ve bilim altın çağını yaşar. Onun bilime hizmet için yaptırdığı anıtların en önemlisi kendi adını taşıyan caminin külliyesini oluşturan medreselerdir. Bu medreselerde okutulmak üzere tıp, coğrafya, felsefe, astronomi ve gramerle ilgili pek çok kitabı vakfettirmiş; bunların içerisinde seçilenleri kendi hazinesi için kopya ettirmiş, tezhiplerle süslettirmiş ve ciltlettirmiştir. Medreselerin her birinde yer alan darüşşifalarda hekim, cerrah ve eczacıları görevlendirmiştir(Özel 2003: 84-94).

II. Mehmed Edirne Sarayı'ndaki çocukluk yıllarından itibaren çok dilli ve çok kültürlü bir ortamda yaşadı; şehzadeligi döneminde başlayan Antikçağ kültürüne ve Batı sanatına ilgisi, İtalya'dan davet ettiği sanatçılarla farklı bir boyuta ulaştı. Avrupa resim sanatına duyduğu ilginin çok yönlü olduğu tahmin edilen Fatih'in, Manisa'da yaşadığı yıllarda Sakız ve Yeni Foça'daki Cenevizlilerle ilişki içinde olduğu, daha sonra kendisi için yaptıracağı madalyonların ilk örneklerini ve Antikçağ'ın ünlü sikkelerini ilk kez burada gördüğü sanılmaktadır(Renda 1999: 60). İstanbul'u fethettikten sonra Rimini, Napoli ve Venedik'ten sanatçılar ister(Aslanapa 1995: 151). Rimini Kontu Sigismondo Malatesta 1461'de, İtalyan ressam ve madalya sanatçısı Pisanello'nun öğrencisi Matteo di Pasti'yle, Osmanlı Sultanına Valturio'nun *De re Militari* adlı kitabını gönderir. Fakat Matteo di Pasti, yanındaki kitap ve haritalardan dolayı casusluk yaptığı gerekçesiyle Papa tarafından Girite

tutuklatırılır. 1477-78'de Napoli kralı yine Pisanello'nun öğrencisi olan Costanzo da Ferrara'yı İstanbul'a gönderir(Aslanapa 1995: 151). Fatih daha sonra Floransa'dan heykeltarihi, mobilyacı ve ahşap ustası; Venedik'ten bronz dökümcüsü ve yontucu isteğinde bulunur. Ayrıca Sultanın bir org ustası çağırıldığı söylenirse de, böyle bir ustanın İstanbul'a geldiği konusunda elde kaynak yoktur. Padova'lı Bartolomeo Bellano ve Venedikli sanatçı bir aileden olan Gentile Bellini, Sultanın isteğine göre 1479'da İstanbul'a gelir. B. Bellano, İstanbul'da 6 ay kalır; sultanın portrelerini ve bir madalyasını yapar. 18 ay kalan G. Bellini ise, padişahın ve yakınlarının portrelerini yapar, bir madalyon yontar, Topkapı Sarayı'nda bulunan Fatih köşkünün duvarlarını Rönesans üslubunda fresklerle süsler(Renda 1999: 62). Ama hepsinden önemlisi Fatih, İtalya'dan getirdiği sanatçılara portresini yaptırarak Padişah Portreciliği geleneğini başlatır ve bu gelenek 20. yy. başlarına dek sürer. İslam sanatında hükümdar portreciliği geleneği, Osmanlılar dışında yalnızca Hint-Moğol sülalesinde görülen bir gelenektir (İrepoğlu 1999: 72). İtalyan sanatçılardan portresini, bronz madalya ya da yağlıboya gibi alışılmışın dışında tekniklerle yapmalarını isteyen Fatih, küçük ölçekli Timurlu minyatürleriyle İtalyan resim sanatının gerçekçi üslubunu kaynaştırma denemesiyle yepyeni bir biçim oluşturma çabası içinde olduğunu da ortaya koymuştur(Necipoğlu 2000: 28).

1799 ve 1802 tarihlerinde iki kez elçilik heyetinde Türkiye'de görev yapan Avusturyalı tarihçi J. Von Hammer (1775-1856), en önemli yapıtı olan 10 ciltlik *Osmanlı Devleti Tarihi*'nde, *Sadüddin*'in Selimname'sinden naklen şöyle bir olayı anlatır: "Yavuz Sultan Selim döneminde defterdar Abdüsselam Efendi, Topkapı Sarayı yakınlarında bir mermer köşk yaptırmıştır. Bu köşkün duvarları resimlerle bezelidir. Köşkü ziyaret eden Yavuz Sultan Selim, duvardaki resimlerin önünde uzun uzun durur ve kendisi 7 yaşındayken ölen büyük babası Fatih'in portresinin aslına benzemediğini iddia ederek, defterdarı azarlar." (Renda 1999: 12). Bu olay, Osmanlılarda bu dönemde figürlü duvar resminin var olduğunun ve Sultanın bu sanat türüne olumlu yaklaşımının bir göstergesidir.

Bir Bilim Dalı Olarak Sanat Eğitimi Açısından "Fatih'in Çocukluk Defteri"nin Düşündükleri:

Modern anlamıyla "sanat eğitimi"nin kapsamı içinde, becerilere öncelik tanıyan uygulamalara yönelik sanat etkinlikleri, sanat yapıtı inceleme, sanat tarihi ve estetiği içeren görsel sanatların eğitimi ve öğretimi yer alır. Bu dalın bir alt birimi olan "görsel sanatlar eğitimi" ise, eğitim biliminin bir dalı olarak sanatın, estetiğin, sanat tarihinin eğitim ve öğretimle ilgili bütün yaklaşımlarıyla ilgilenir ve felsefe, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, vb. gibi bilim dallarıyla ilişki kurarak üst düzeyde çözümler arar. Bu çözümleri uygulamaya

sunarken ve kuramını oluştururken, söz konusu disiplinlerin araştırma yöntemlerinden ve tekniklerinden yararlanır(Kırışoğlu 2002: 3; Gürtuna 2003: 111-138). Yalnızca görsel ve plastik alanları değil yaşamın tüm anlatım alanlarını kapsayan sanat eğitimi; bireyde algılama, görmeyi öğrenme, beğeni ve estetik değerlerin oluşmasını sağlar; böylelikle birey yaratma ve yaratımından zevk alma eylemiyle gelişimini sürdürür. Sanat eğitimi; görsel düşünmeyi oluşturmak, yaratıcılığı geliştirmek, bireye çok yönlü ve çok boyutlu düşünme becerisini edindirmek, estetik duyguları geliştirerek sanata karşı duyarlı olmak amacını taşır. Bu deneyimlerden yola çıkan birey izlenimlerini, duygularını, düşüncelerini çeşitli yaratımlara aktararak özgün sanat yapıtları oluşturur. Sanat eğitimi, bireyde görsel algılama, estetik beğeniyi oluşturma, düş gücünü kullanabilme, yaratıcı düşünmeyi sağlamanın yanında; konuşma, okuma, yazma gibi becerilerin gelişmesine de yardımcı olarak beynin sağ ve sol yarım küresini dengeli biçimde kullanmayı sağlar. Çocuğun çizgisel gelişim serüveni, henüz 18 aylıken büyük kol hareketleriyle kağıt üzerine çizdiği gelişigüzel kavislerle başlar ve 14 yaşına dek hızlı bir gelişim kaydederek ilerler. Her birey doğasından gelen etkileşimle kendini anlatacak yaratıcı etkinliklere gereksinim duyar. Toplumsal yaşamda insan ve sanat arasındaki yaratıcı, estetik, eleştirel ilişki ne denli önemliyse, dış gerçekliğin mantık kurallarıyla sınırlanmamış çocuğun düşgücü de sanatçının gereksinim duyduğu yaratıcı güçle koşutluk içindedir(Gürtuna 2003: 15, 47).

S. Ünver'in Fatih'in "şehzadelik veya saltanatının ilk yıllarına ait olduğunu" düşündüğü çizimler, değişik tarihlerde yapılmış çalışmalar izlenimi vermektedir. İtalya'da Rönesans'ın başladığı dönemde yaşayan, Rönesans sanatçıları davet edip portrelerini yaptıran Fatih gibi hümanist bir insanın çok yönlü olması son derece doğaldır. Şiir konusunda kendini kanıtlamış bir sanatçı olarak, Fatih'in şehzadelğinde çocukluk yıllarından başlayarak çizgilerini geliştirme serüvenini, İtalya'dan gelen sanatçılardan aldığı derslerle yetkinliğe ulaştırma çabası olabilir. Erken yaşlardaki korkak ve orantısız çizgilerin ilerleyen yaşlarda mükemmelleşmesi, aldığı sanat eğitiminin sonuçları olabilir.

Defterdeki tuğralar incelendiğinde: Fatih Sultan Mehmed'in tuğrası "Sultan Mehmed Han bin Murad Han el-Muzaffer Daima" sözcüklerinin istiflenmesidir (Sakaoğlu 1999: 94). Hepsi Fatih'e ait olan defterdeki tuğraların bazılarında, "el-muzaffer daima" ibaresi dikkati çeker. Bu ibareyi ilk kullanan padişah II. Murad'dır. Oğlu II. Mehmed'in şehzadelğinde çekilen tuğrası, babasınıninkine benzerse de, Fatih'in 1453'ten sonraki tuğralarında, "muzaffer" sözcüğü kendi ismiyle baba isminin istif edildiği yere yaklaştırılmış, 1456 tarihli tuğrasında ise, "el" ilave olmuştur(İA 1988: 8). Bazı tuğra çalışmalarında çizgilerin kısa, titreksiz, çekingen olmasına karşın kimilerinde muntazam ve

kesintisiz uzun çizgiye tanık olunur. Bu farklılık, Fatih'in değişik zaman dilimlerinde kendi tuğrasını çalıştığı izlenimi vermesinin yanında, 1479 tarihli tuğrasının neredeyse aynısının bu defterdeki çalışmalar arasında bulunması ilgi çekicidir.

İki grupta incelenmesi gereken figürlü resimleri: insan ve hayvan çizimleri oluşturur. Hayvan figürleri at, leylek, balık ve baykuş çizimlerini kapsar. Atın yandan gövdesinin yansının görüldüğü çizimlerde, bir ayağın ileri uzatılmasındaki perspektif, minyatür sanatında pek de görülmeyen bir yaklaşımdır. Kuşların gagası ve leyleklere ilişkin çizimler, çizgisel gelişim aşamalarını yansıtır ve ilkelden yetkine ulaşma çabası taşımaktadır. Türk kültüründe pek yeri olmayan hatta halk inanışına göre uğursuz kuş olarak bilinen ama Yunan kültüründe bilgeliğin simgesi olan baykuş çizimleri, Fatih'in Yunan ve Batı kültürüne yakınlığının dışavurumu olarak düşünülebilir. Bu defterde yer alan Yunan alfabesi de bu ilginin ve sempatinin bir başka kanıtı olsa gerektir. İnsan figürlerinin hepsinin erkek olması ilgi çekici ve düşündürücüdür. Bazıları profil, bazılarıysa $\frac{3}{4}$ profilden çalışılmış bu figürler de, hayvan çizimlerinde olduğu gibi minyatürün aynı kalıptan çıkmış izlenimi veren yaklaşımından çok uzaktır. Yüzdeki anlatımı yakalama kaygısı da taşıyan bu figürlerde, değişik biçimde burun ve çene çalışmaları yapılmış gibidir. Bıyıklı ve sakallı Doğulu figürler ise Batılı tiplerde olduğu gibi kesintisiz, kendinden emin çizgilerle verilmiştir.

Mimar ve kalemkâr Semih İrteş'e göre; defterdeki bitkisel süslemeler, Fatih dönemi tezhip tasarımı için karakteristiktir. Bu kompozisyon başlangıç noktası zaman zaman bulut motifine de dönüşen stilize iri yapraklardan oluşur. Tek kökten yaprak motifiyle başlayan kıvrık dal üzerinde hatayı, yaprak ve goncalar görülmektedir. Bu motifin benzerlerine TSM H. 2153'te bulunan Fatih Albümü'nde, Fatih Köşkü'nün tahta pencere kapaklarının ahşap oyma motiflerinde de rastlanabilir. Bazı resimler fırça ile yapılmış izlenimi verse de çoğu kalem veya ucu ince benzeri kamış ile yapılmış olmalıdır.

Defterin kağıdına ilişkin bir inceleme yapıldığında: XV. yy'da Osmanlı İmparatorluğu'na hem Batı hem de Doğu ülkelerinden kağıt gelmekteydi. Bu kağıtların kaynağını aydınlığa kavuşturan bilgiler, boyutlarından, özellikle de filigranlarından (su damgaları) anlaşılırdı. Batıdan gelenlerde, kağıtların dokusunda bulunan ve ancak aydınlığa tutulunca görülen çizgi, resim ve yazı gibi biçimler olan filigranlar bulunurdu. İtalya ve Orta Avrupa'nın farklı şehirlerinden gelen kağıtlar genellikle devlet dairelerinde kullanılırdı. Doğudan gelen Çin'in ipek kağıtları (sanatçılar tarafından yeğlenirdi), Semerkand ve Buhara'nın ipek çamurundan yapılmış kağıtları, Hint kağıtları terbiye edildikten sonra kullanılırdı ve Batıdan gelen kağıtlara göre daha pahalıydılar. "Fatih'in Çocukluk Defteri"nin beyaz yapraklı ham kağıdı ve

sayfalardaki filigranlar II. Murad döneminde İtalya ve Akdeniz sahil Őehirlerindeki limanlardan gemilerle getirilen kağıtlardan olduğu izlenimini vermektedir. Ayrıca S. nver'in bu defterdeki filigranların aynısına II. Murad döneminde ait çeŖitli tapu defterlerinde rastlaması, defterin tarihlenmesine yardımcı olmaktadır (nver 1961: 7; nver 1962: 740). 180 sayfalık defterin yaklaşık 90 sayfasında, sayfanın tam ortasında, kimisi yukarı kimisi aŖaĖı bakan ama hepsi aynı olan filigranlar bulunmaktadır. Defterin ahersiz ve filigranlı sayfaları, Fatih'in Şehzadeliği döneminde çevresinde bulunan İtalyan sanatçılar tarafından armağan edilmiŖ olabileceğini akla getirmektedir. Öyle ki Fatih'in, defterin aherienmesini beklemeden (zahmetli, pahalı ve zaman alan bir iŖlem olan ahierleme yapıldıktan sonra kağıtların 1 yıl kullanılmaması önerilirdi) hemen kullanmaya baŖladıĖı ve İtalyan ressamlardan aldığı eğitimle bu çizimleri yaptığı dŖnlebilir. Sanata olan yeteneğini ve baŖarısını Ŗiirleriyle ve Dvani'yla kanıtlayan, güzel sanatlara olan tutkusu bilinen Fatih Sultan Mehmed, Rönesans'ın çok yönlü usta sanatçılarından aldığı sanat eğitimiyle resim konusundaki bilgisini geliŖtirmiŖ olabilir. Özellikle insan figürlerindeki anlatımı ön plana çıkaran ve yüzlerden yansıyan karakteri vurgulayan son derece ilginç çalıŖmaları bugün de gizemini korumaktadır.

KAYNAKÇA:

- Aslanapa 1995: Oktay Aslanapa, "Fatih Devrinde Resim ve Minyatür", İstanbul Armağanı: Fetih ve Fatih 1, İstanbul BykŖehir Belediyesi Kültür İŖleri Daire BaŖkanlıĖı Yayınları, s. 151-152, İstanbul, 1995
- Gürtuna 2003: Sevgi Gürtuna, Çocuk ve Sanat EĞitimi: "ÇocuĖum Sanatla TanıŖıyor", Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2003
- İA 1988: İslam Ansiklopedisi, "Tuğra", C. 12/2, İstanbul, 1988
- İnalçık 1987: Halil İnalçık, Fatih Devri zerinde Tetkikler ve Vesikalar I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. baskı, Ankara, 1987
- İrepoğlu 1999: Gl İrepoğlu, "Gelenek ile Yenilik Arasında: İcmal-i Tevarih-i Â-i Osman Portreleri", P Dergisi, Sayı 15, s. 70-85, 1999
- KırıŖoĖlu 2002: Olcay KırıŖoĖlu, Sanatta EĞitim, Pegem Yayınları, 2. baskı, Ankara, 2002
- Kreiser 2002: Klaus Kreiser, "Troia ve Homeros Destanları. II. Mehmed'den İsmet İnönü'ye Kadar", Troia: DŖ ve Gerçek, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 282-289, 2002
- Mülayim 1995: Selçuk Mülayim, "Kültür ve Sanatta Fatih Devri", İstanbul Armağanı: Fetih ve Fatih 1, İstanbul BykŖehir Belediyesi Kültür

- İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, s. 137-147, İstanbul, 1995
- Necipoğlu 2000: Gülru Necipoğlu, "Söz ve İmge: Osmanlı Sultanlarının Portre Dizilerine Karşılaştırmalı Bir Bakış", Padişahın Portresi-Tesavir-i Âli Osman, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s. 20-61, 2000
- Osmanlı 1999: "Fatih Sultan Mehmed", Osmanlı Ansiklopedisi, Cilt 12, s. 47-72, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999
- Özel 2003: Ayşe Özel, "Fatih Dönemi Minyatürü Yazma Eserler", Sanat ve Eğitim Üzerine, Erdem Yayınları, İstanbul, s. 84-94, 2003
- Pala 1995: İskender Pala, "Şair Fatih", İstanbul Armağanı: Fetih ve Fatih 1, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, s. 283-287, 1995
- Renda 1987: Gürsel Renda, "Hammer tarihinde Osmanlı Resim Sanatı Kaynakları", Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık-2, İstanbul, s. 153-165, 1987
- Renda 1999: Günsel Renda, Ressam, Sultan ve Portresi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999
- Sakaoğlu 1999: Necdet Sakaoğlu, Bu Mülkün Sultanları, Oğlak Bilimsel Yayınlar, İstanbul, 1999
- Türker Tekin 2002: Nil Türker Tekin, "Hasan Ali Yücel Döneminde Antik Çağ Edebi Eserlerine İlişkin Çeviri Faaliyetleri", Arkeoloji ve Sanat, S. 108, s. 27-32, 2002
- Ünver 1961: Süheyl Ünver, Fatih'in Çocukluk Defteri, Un Cahier d'Enfance du Sultan Mehmed le Conquerant "Fatih", İstanbul, 1961
- Ünver 1962: Süheyl Ünver, "XV. yüzyılda Türkiye'de Kullanılan Kâğıtlar ve Su Damgaları", Belleten, C. 26, No: 104, s. 739-750, 1962
- Ünver 1964: Süheyl Ünver, "İstanbul'un Fethinden Sonra İlim ve Sanat", Fethin 511, Yıldönümü Konferanslarından Ayrı Baskı, İstanbul, s. 16-28, 1964
- Yavuzer 2000: Haluk Yavuzer, Resimleriyle Çocuk, Remzi Kitabevi, 8. baskı, İstanbul, 2000

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H. 2324'te yer alan defterdeki tuğra çizimleri, bitkisel süslemeler, hayvan çizimleri ve portre çalışmaları.

